

ПРЕЗУМПЦІЇ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Ляшенко Р.Д., здобувач

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

На сучасному етапі особливе місце відводиться питанням охорони навколишнього природного середовища. Адже від ефективного і ощадливого використання природних ресурсів, забезпечення охорони навколишнього середовища залежить добробут населення і безпека життєдіяльності. Реалізація екологічної політики та її ефективність залежать від удосконалення екологічного законодавства.

Екологічне законодавство України містить презумпції, які використовуються в правозастосовній діяльності та здійснюють вплив на правове регулювання у сфері охорони навколишнього середовища. Основним завданням дослідження є характеристика окремих презумпцій екологічного законодавства.

Основою екологічно-правової системи України є Конституція, в якій закріплюється **презумпція знання закону**. Презумпція знання закону – це принцип права, що виступає як передумова дії будь-якої правової норми. Так, частинами 2 та 3 ст. 57 Конституції України встановлено, що: «закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними». У ст. 68 Конституції України закріплюється

обов'язок кожного неухильно дотримуватись Конституції та законів України, адже незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Згідно із презумпцією знання закону, передбачається, що закони, які набрали законної сили та діють на території держави повинні бути відомими її громадянам.

З існуванням цієї презумпції пов'язано кілька проблемних аспектів, а саме: її закріплення у Основному Законі нашої держави та можливість реального знання норм екологічного законодавства громадянами.

Щодо вирішення першої проблеми, то конституційна формула «Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності» викладена з урахуванням широкого розуміння закону. Враховуючи те, що екологічне законодавство складається не лише із законів, а й підзаконних нормативно-правових актів, правопорушник, посилаючись на ч. 2 ст. 68 Конституції України, може стверджувати, що він має право не знайомитись зі змістом підзаконних нормативно-правових актів. Задля уникнення таких колізійних ситуацій, у ч. 2 ст. 68 Конституції України необхідно зазначити, що «незнання законів та інших нормативно-правових актів не звільняє від юридичної відповідальності».

Друга проблема, що пов'язана з дією презумпції знання закону це обов'язок знати зміст екологічних законів. Екологічне законодавство включає величезний масив законів та підзаконних актів, відповідно припущення про знання цих норм не виглядає так аксіоматично, як цього вимагає Основний Закон нашої держави. Необхідно зауважити, що правозастосовні органи кожного разу керуються даною презумпцією, якщо мав місце факт поведінки особи, що не відповідає приписам норм екологічного законодавства. Існування даної презумпції спрощує роботу органів правозастосування, звільняючи їх від необхідності кожного разу перевіряти факт знання норм екологічного законодавства громадянами. Задля того, щоб усунути сумніви про зв'язок презумпції знання законів з реальним станом речей, необхідно

підвищувати як загальний рівень культури громадян, так і правовий, поширювати правові знання усіма доступними в сучасних умовах засобами. І в першу чергу, **реальне знання приписів екологічного законодавства повинно починатися з ознайомлення громадян зі змістом ст. 57, 66, 68 Конституції України та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».**

Ще однією презумпцією, що посідає важливе місце в екологічному законодавстві є **презумпція потенційної екологічної небезпеки будь-якої господарської та іншої діяльності.** Тобто будь-яка діяльність, вважається екологічно небезпечною та такою, що може завдати шкоду навколишньому природному середовищу, поки не буде доведено протилежне. Кожен природокористувач повинен спочатку довести, що його діяльність є екологічно безпечною, а потім щось робити. На жаль в законодавстві України ця презумпція не знайшла прямого закріплення. Проте, вона закріплена як принцип охорони навколишнього середовища в ст. 3 Федерального Закону РФ «Про охорону навколишнього середовища» від 10.01.2002 N 7-ФЗ. Крім того, цією ж статтею передбачено обов'язковість оцінки впливу на навколишнє середовище при прийнятті рішень про здійснення господарської та іншої діяльності, а також обов'язковість проведення перевірок проектів та іншої документації, що обґрунтовують господарську та іншу діяльність, яка може здійснювати негативний вплив на навколишнє середовище, створювати загрозу життю та здоров'ю громадян.

Враховуючи досвід РФ, на наш погляд, було б доцільно прямо закріпити презумпцію потенційної екологічної небезпеки будь-якої господарської та іншої діяльності як принцип охорони навколишнього природного середовища. Це буде зобов'язувати осіб, що здійснюють господарську чи іншу діяльність, яка має відношення до навколишнього середовища, доводити, що вона є безпечною. Причому необхідно розробити чіткі критерії за якими слід це доводити для кожної сфери окремо (водного, повітряного, лісового тощо).

З питанням про завдання шкоди навколишньому природному середовищу прямо пов'язана презумпція вини. Так, вирішуючи спір про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, суд керується презумпцією вини правопорушника, що впливає зі змісту ст. 218 Господарського кодексу України. Структура презумпції вини така: якщо вчинене правопорушення, то правопорушник вважається винним, поки не доведе протилежне. Згідно із презумпцією вини, позивач не повинен доводити наявність вини відповідача у заподіянні шкоди навколишньому природному середовищу. Навпаки, відповідач повинен довести, що у його діях відсутня вина у заподіянні шкоди. Право звертатися до суду з позовами про відшкодування збитків і втрат, заподіяних в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, надано спеціально уповноваженим органам управління у галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів.

Необхідно зауважити, що поняття презумпції вини не знайшло відображення в Господарському кодексі України. На наш погляд, було б доцільно у розділі, присвяченому господарсько-правовій відповідальності, закріпити сформулювати презумпцію вини таким чином: господарсько-правова відповідальність базується на основі презумпції вини, відповідно з якою особа, яка порушила норму господарського законодавства чи умови договору, вважається винуватою з моменту вчинення об'єктивно протиправного діяння і на неї покладається тягар доведення своєї невинуватості.

Отже, аналіз окремих презумпцій екологічного законодавства, дозволив зробити висновок про важливість та функціональне призначення кожної з них для регулювання екологічних правовідносин. Так, презумпція знання норм екологічного законодавства зобов'язує громадян знайомитись зі змістом законів та підзаконних нормативно-правових актів у сфері екології, оскільки їх незнання не звільняє від юридичної відповідальності. Необхідність прямого закріплення презумпції

потенційної екологічної небезпеки будь-якої господарської та іншої діяльності дозволить запобігти негативному впливу на навколишнє середовище шляхом недопущення такої діяльності з боку владних органів. Презумпція вини встановлена з метою полегшити процесуальне становище позивача, оскільки необхідність доводити вину відповідача поставило б його у важке становище.